

De sporen van de ‘Groote’ Oorlog archeologisch onderzocht

Proefsleuvenonderzoek in de Palingbeek
(Molenbosstraat, Ieper – Zillebeke)

Intern aOE-rapport

Proefsleuvenonderzoek in de Palingbeek (Molenbosstraat, Ieper - Zillebeke).

Terreinwerk & rapportage

**Marc Dewilde,
archeoloog**

**Franky Wyffels,
veldtechnicus**

Proefsleuvenonderzoek in de Palingbeek (Molenbosstraat, Ieper - Zillebeke)

Administratieve gegevens:

Provincie: West-Vlaanderen

Gemeente: Ieper

Adres: Molenbosstraat

Kadaster: Afdeling: 16° Afd.

Sectie: D

Perceel: 31c en 28g

Opgraving ☒

Prospectie ☐

Vergunningsnummer: 2010/317

Datum vergunning: 17-09-2010

Naam aanvrager: Dewilde Marc

Naam site: Palingbeek (Ieper-Zillebeke)

Lambertcoördinaten (Lambert 1972): X= 47764,01, Y= 168317,898

Inhoudsopgave

1 Inleiding	5
2 Ligging en bodemgesteldheid	6
3 Historische en archeologische informatie	6
4 Veldwerk	8
5 Besluit	15
6 Geraadpleegde literatuur	15

Inleiding

In het kader van de geïntegreerde inventaris van het WO I-erfgoed¹ werd ook de archeologische kant van de zaak bekeken. Doel daarvan was uitspraken te kunnen doen over de aanwezigheid van dat erfgoed en de bewaringsgraad ervan. Daarvoor werden van Diksmuide tot Meseu op 18 locaties proefsleuven gegraven en archeologisch onderzocht (fig. 1). De keuze van de locaties werd bepaald na overleg met streek- en terreinkenners en na consultatie van de beschikbare cartografische en luchtfotografische informatie.

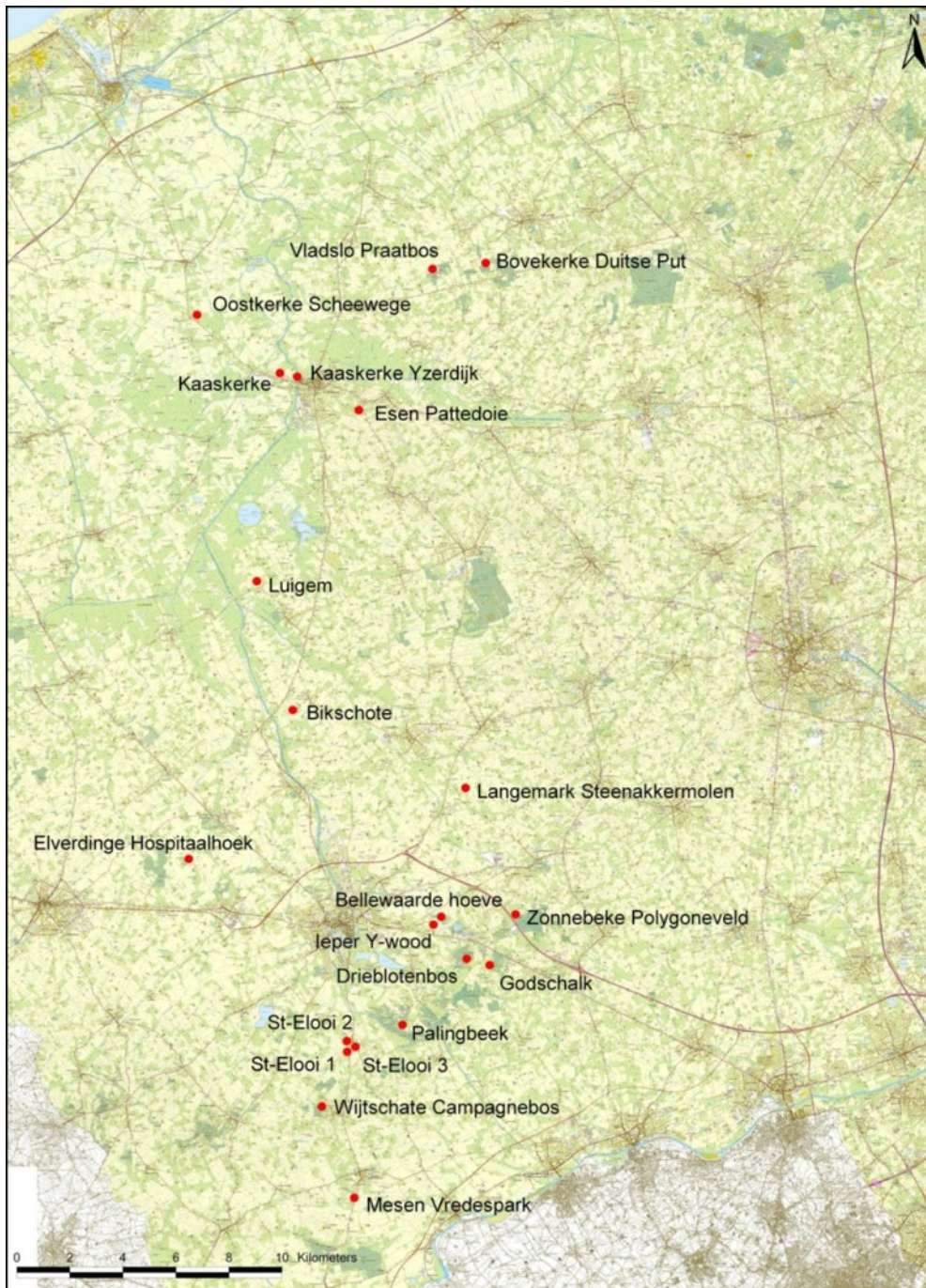

Fig. 1 Overzichtskarta van de geproefsleufde locaties (1/27000)

¹ Verboven H. (red) 2012: *Syntheserapport over de aanpak, methodiek, resultaten en aanbevelingen van het WO I erfgoed onderzoek*, Brussel

Ligging en bodemgesteldheid

De Palingbeek is een natuurgebied, dat ontstaan is, nadat de pogingen om een kanaal te graven, dat Ieper en Komen (de Leie) wou verbinden, opgegeven werden (1864-1912). Het uitgraven van de kanaalsleuf doorheen de midden-Westvlaamse heuvelrug pakt door aardverschuivingen en instortingen immers verkeerd uit (fig.2).

Met o.a. het Molenbos en de Vierlingen erbij wordt dit gebied 250ha groot. Het ligt gevat tussen de Bernikkewallestraat, de Vaartstraat, de spoorweg en het dorp Hollebeke.

Het onderzochte terrein ligt langs de Molenbosstraat.

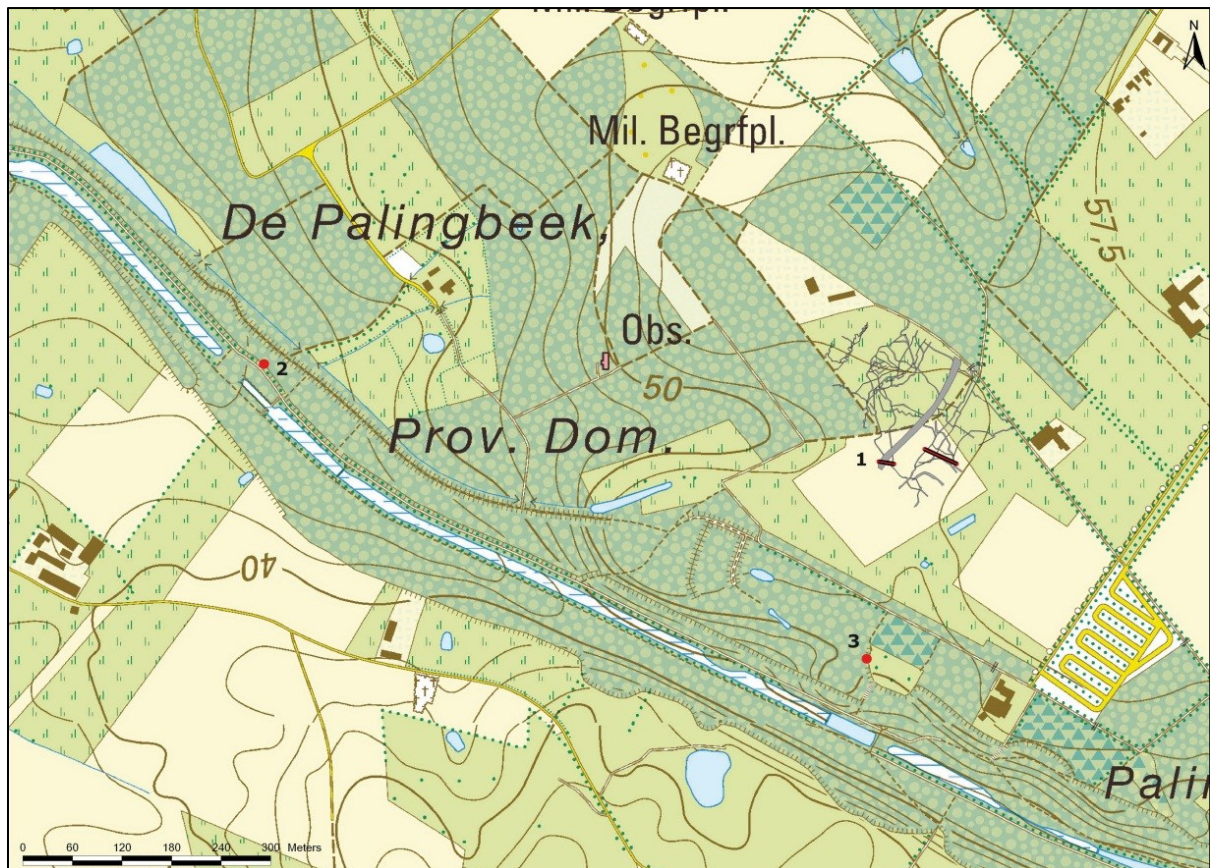

Fig. 2 Situering van de ingreep op de topografische kaart (1/9288)

Bodemkundig wordt het terrein getypeerd als droge (sleuf 1) en vochtige zandleem (sleuf 2).

De opgravingslocatie staat kadastraal bekend als Ieper, 16° Afd., Sie D, 31c en 28g.

In de Centrale Archeologische Inventaris zijn voor de Palingbeek enkele *deep dugouts* opgenomen op basis van literatuur (CAI 159692-3, 159660, 159662-3) Ook 4 toegangen tot een ondergronds complex zijn aangegeven. Een ervan is bekend als Spoilbank Abel (CAI 159661).

Historische en archeologische informatie

De frontlijn, die zich hier vormde in november 1914, hield stand tot 1917. De 2de slag van Ieper in 1915 speelde zich noordelijker af.

Dit is de enige plaats in de *salient*, waar de geallieerden een hoger gelegen terrein konden bezetten en behouden. Van oktober 1914 tot januari 1915 was het in handen van de Fransen, naderhand werd het Brits.

Bij het graven van het kanaal was aan weerszijden een berm ontstaan, die een rol kreeg toebedeeld in het oorlogsgebeuren. De Britten doopten de hoogte the Bluff², de Duitsers die grosse Bastion. Vanop de hoogte (56m) hadden de geallieerden een interessant zicht op de Duitse stellingen (fig.3).

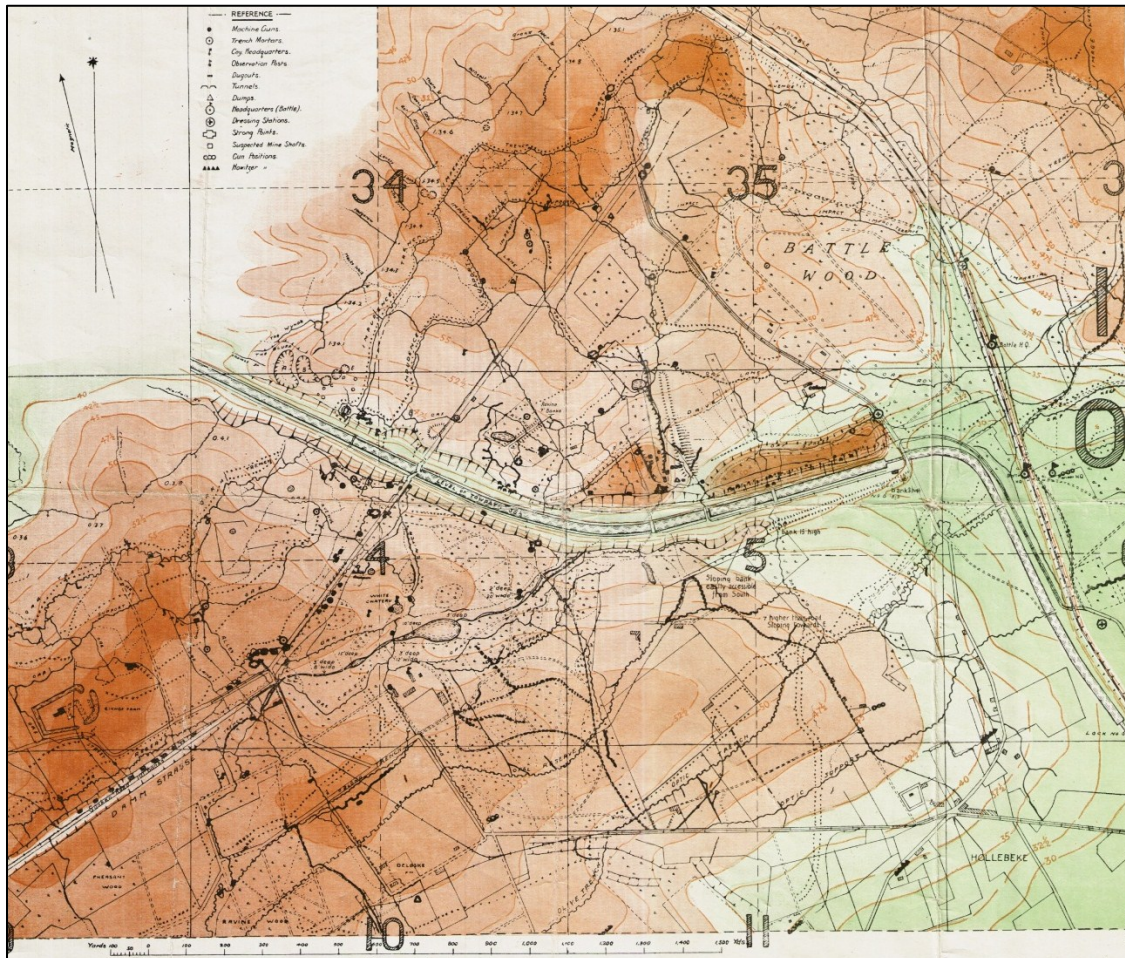

Fig. 3 Uittreksel uit een loopgravenkaart 17-04-1917

De Palingbeek krijgt ook een vermelding in de stellingenoorlog. Zo worden de gevechten bij Palingbeek en Sint Elooi (14/12/1915-16/04/1916) afzonderlijk behandeld in de geschiedschrijving van de oorlog. Dikwijls zijn het infanterieaanvallen na mijnontploffingen. De Duitsers konden tweemaal eventjes the Bluff veroveren.

Op 7 juni 1917 -de Mijns slag- konden de Britten de Duitsers zo'n 600m oostelijker voor zich uitdrijven. Terreinwinst, die zou verloren gaan in het Duits lenteoffensief van voorjaar 1918.

In de literatuur is the Bluff ook gekend voor de ondergrondse oorlogsvoering. Het waren vooral de Duitsers, die poogden de Britten van hun hoogte te blazen. In november 1915 ontplofte de eerste Duitse mijn³. Zo zijn er op het terrein nog een zevental mijnkraters uit 1915-16 bewaard en bestaat er een plan uit juni 1917 van ondergrondse Britse galerijen en ingenomen Duitse galerijen⁴.

² Steile oever

³ Verboven H., in voorbereiding

⁴ Barton et al. 2005, 196

Eind 1916 konden de Britten de strijd in hun voordeel beslechten met enkele, goed gemikte dieptemijnen en werd het een relatief rustige sector.

Zowel in 2001, als in 2006 zijn in het natuurgebied waarnemingen gedaan, die op de aanwezigheid van ondergrondse structuren wijzen (fig.2: 2 en 3). In 2001 werd een verzakking geregistreerd (CAI 159615), wat wijst op een ingevallen tunnel, terwijl in 2006 in een uitgespoeld hellend terrein een trappenconstructie (CAI 159614) zichtbaar werd⁵. Heeft de laatste vondst iets te maken met de Iron Bridge Tunnel Dugout?

Veldwerk

Er veldwerk uitgevoerd van 20 tot 22/09/2010 (2010/317). Battlefield Partnerships, een Brits archeologisch bedrijf, was hierbij betrokken.

Sleuf 1 werd gelegd over de Duitse vuurlinie, door de Britten Imprudence Trench en Imprudence Support Trench genoemd, sleuf 2 op een structuur in het niemandsland⁶ (fig.4).

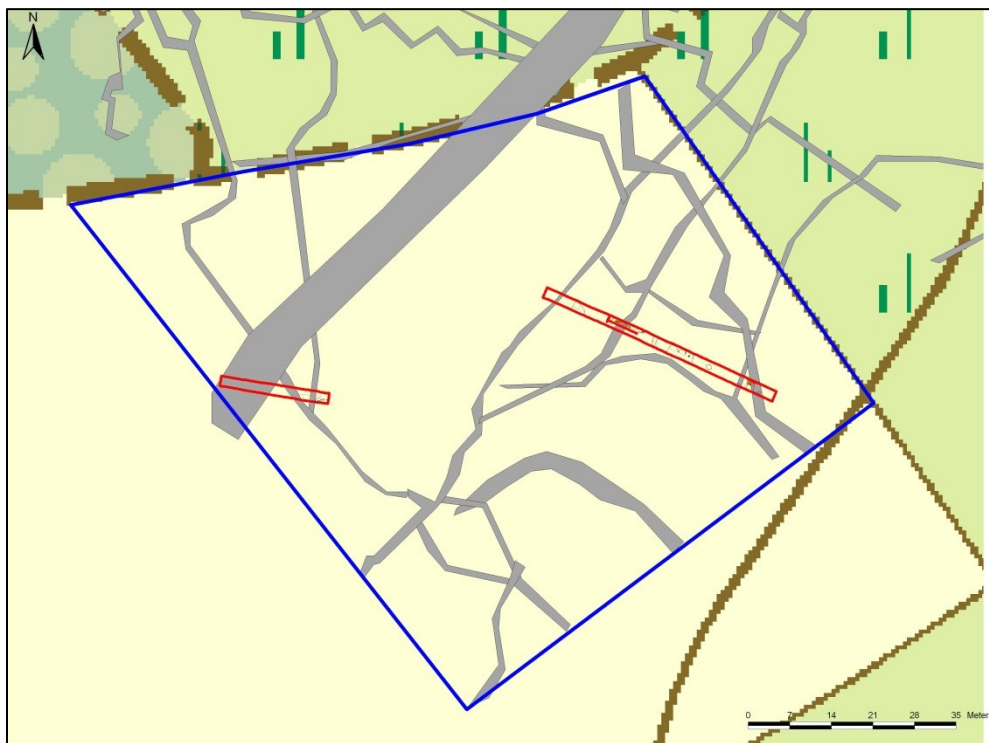

Fig. 4 De inplanting van de proefsleuven op de georeferereerde luchtfotografische informatie (1/1282)

Sleuf 1

De sporen worden besproken van achter naar voor (fig.5).

De loopgraaf, die zou moeten overeenkomen met de Support Trench is voorzien van 3 houten planken op de bodem (1,2m breed onderaan). Daarbij vallen sporen van heraanleg of herstelling op. Ook suggereren verticale balken bijkomende ondersteuning voor de horizontale planken. Onder de plankenbodem is een greppel gegraven. Houtresten wijzen op de uitrusting als afwatering. De totale diepte komt zo op 1,4m (S1) (fig.6-8). Aan de frontzijde is de wand heel steil. Er zijn geen aanwijzingen voor beplanking van de wanden.

⁵ Met dank aan Johan Vanlaecke (topograaf aOE)

⁶ Info B. Stichelbaut, UGent. Waarvoor dank

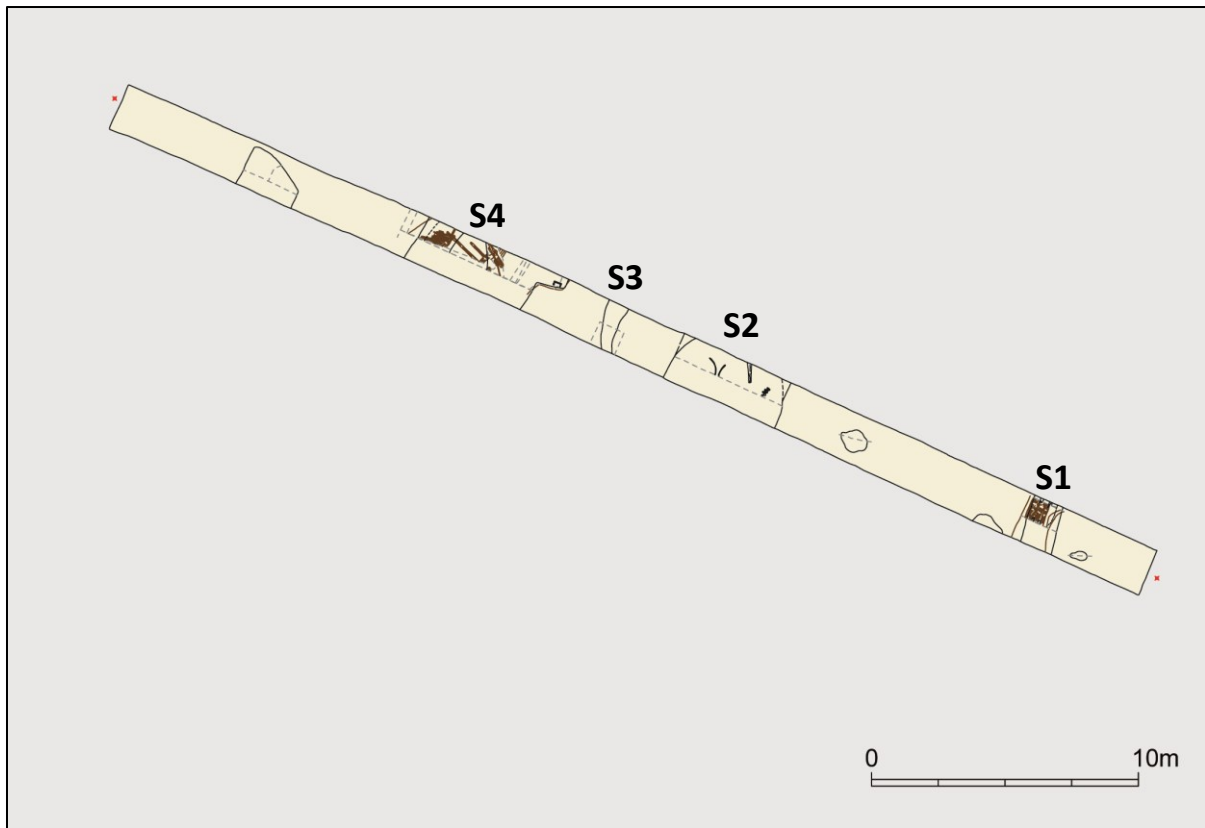

Fig. 5 Sleuf 1: Sporenplan

Fig. 6 S1 Coupe tot op de plankenbodem

Fig. 7 S1 Detail van de onderliggende afwateringsgeul

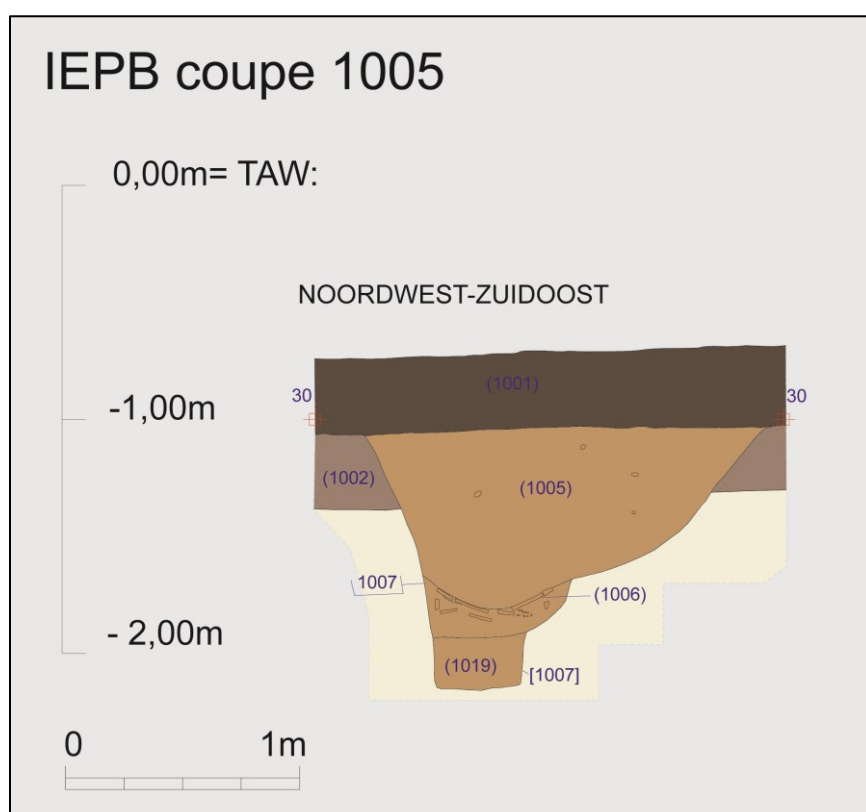

Fig. 8 S1 Profieltekening

Een tweede spoor moet omwille van z'n voorkomen als een grote granaatinslag geïnterpreteerd worden. De vlakke onderkant -over meer dan 2m- en de diepte -1,25m- suggereren dat hier wel eens een loopgraaf met aansluitende schuilplaats kan aanwezig geweest zijn, die onder zware

beschietingen heeft geleden. Na de oorlog is de kuil als dump benut. Veel ijzeren piketten, hoekijzers, staven, 'zwijnestaarten'⁷, planken en balken, munitie en glas zijn erin beland (S2) (fig.9).

Fig. 9 S2 Mogelijke structuur

Een nauwe greppel zou misschien een loopgraaf uit het begin van de oorlog (12-10 tot 2-11-1914, slag bij Mesen) kunnen zijn. De breedte gaat van 0,2 naar 0,55m. De diepte komt op 1m (S3) (fig.10).

Fig. 10 S3 Greppel

⁷ De ijzeren piketten om de prikkeldraadversperringen uit te bouwen waren voorzien van een spiraalvormig uiteinde om ze in de grond te kunnen schroeven, liever dan erin te slaan en da aandacht van de vijand te trekken.

Vervolgens duikt een zeer breed -4,5 tot 5,5m- spoor op (S4) (fig.11-13). Het materiaal in de vulling, een verdiept gedeelte, verschillende scherpe aflijningen bij het verdiepen van het opgravingsvlak en het voorkomen van een hoek geven aan dat hier een loopgraaf met aansluitende schuilplaats is aangesneden. Ook kan gedacht worden aan de hoek van een traverse⁸. Ook deze put is na de oorlog als stort gebruikt. Misschien komen de zandzakken in het verdiept gedeelte van de bovenbouw van de loopgraaf. Of zijn de zandzakken van de schuilplaats in de loopgraaf geduwd? Verder werden nog tal van balken, planken, vlechtwerk, 'zwijnestaarten' in de vulling aangetroffen, materiaal, dat duidelijk behoort tot de uitrusting van een loopgraaf. Een draagbaar loopgravenkacheltje, waarin houtskool voor wat warmte kon zorgen, is toch wel een speciale vondst (fig.16-1).

Fig. 11 S4 Algemeen overzicht

⁸ Achteruitspringende U-vormige uitstulpingen op een loopgraaf

Fig. 12 S4 Gedeelte van de doorsnede

Fig. 13 S4 Detail

Tot slot werd nog een andere verstoord spoor, evenwel zonder vondsten, aangetroffen. Het lijkt eerder om door ontploffingen verplaatste grond te gaan.

Sleuf 2

De sporen worden van oost naar west besproken (fig.14).

Een eerder nauwe greppel -0,8m breed-kan als een eenvoudige loopgraaf geïnterpreteerd worden (S1) (fig.15). Een naderingsloopgraaf? Een verbindingsloopgraaf, nadat het front is opgeschoven?

Er werd ook een brede -minstens 4m-, ondiepe -0,6 tot 0,75m- zone opgemerkt. In de vulling zaten enkele ijzeren staven. Betreft het hier een lichtjes ingegraven verbindingsweg? Of een smalspoor? De verharding met keien kan in beide gevallen nuttig geweest zijn (S2) (fig.15).

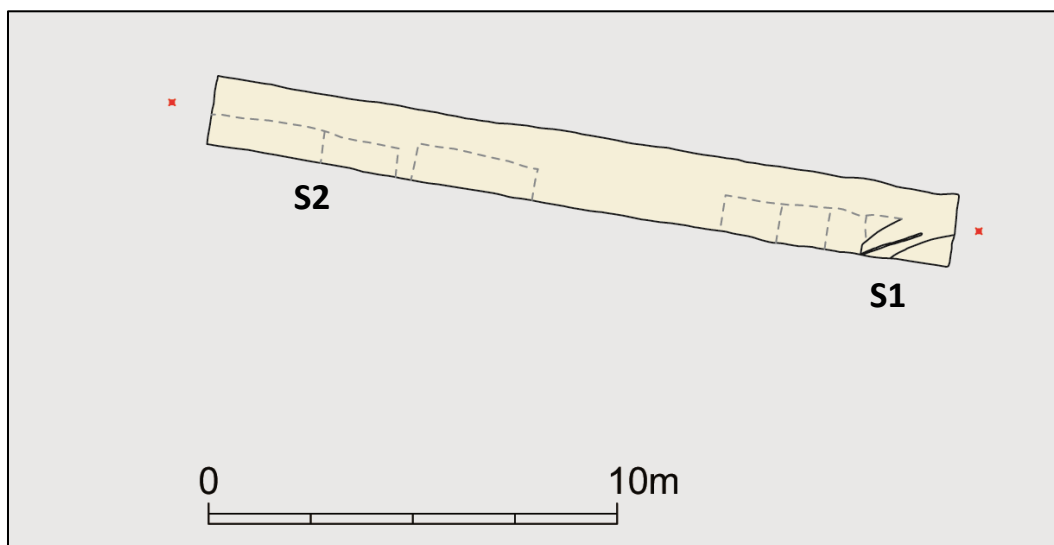

Fig. 14 Sleuf 2: Sporenplan

Fig. 15 S1 Loopgraag

S2 Spoor- of wegbedding

Fig. 16 Een greep uit de vondsten

1. Loopgravenkachel
2. Pull through van geweer
3. Piketten

Besluit

De sporen lijken sterk verstoord te zijn door intense beschietingen. Het terrein is evenwel niet gediëpgrond.

De vondsten in de kuilen geven aan dat op andere plaatsen de structuren wel in situ aanwezig kunnen zijn en kansen hebben om goed tot uitstekend bewaard te zijn.

Deze omgeving heeft dus een hoog archeologisch potentieel.

Geraadpleegde literatuur

Barton P., Doyle P. en Vandewalle J. 2005: *Beneath Flanders Fields Tunnels en mijnen 1914 – 18*, s.l.